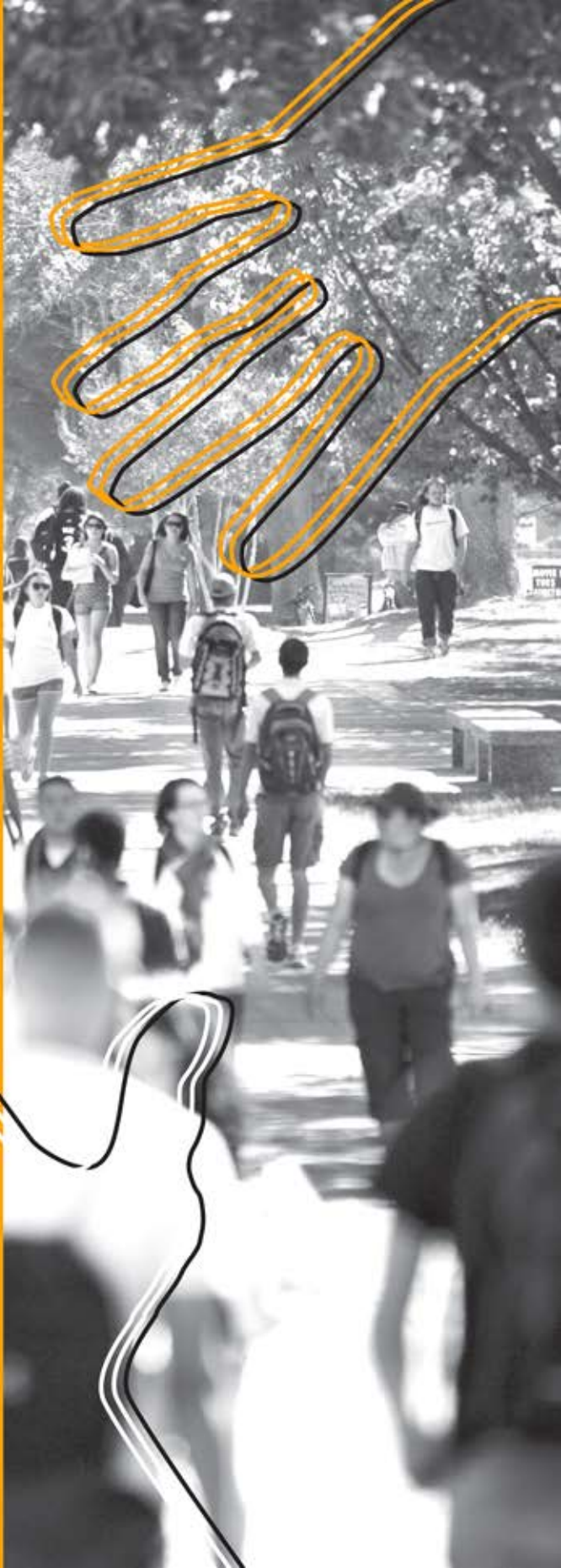

МОТИВИ
ЗА НАСИЛСТВО
МЕЃУ
СРЕДНОШКОЛЦИТЕ

Анализа
на истражување

Издавач:

Здружение на граѓани „Младински образовен форум“
ул. „Дренак“ 34а, 1000 Скопје
Тел: +389 2 31 39 692
www.mof.org.mk
info@mof.org.mk

За издавачот:

Дона Костуранова, извршен директор

Главен истражувач:

Јована Наумовска

Консултант:

Проф. д-р Елеонора Серафимовска, научен соработник
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Скопје

Уредници:

Мартина Илиевска
Сања Божовиќ

Лектор:

Симона Маџовска Груевска

Година на издавање:

2016

Место на издавање:

Скопје

Поддржано од:

Содржина

Вовед	7
Теоретска позадина	9
1.1.Одредување на поимот „врсничко насилство“	9
1.2.Фактори за насилство	10
1.2.1.Семејство	10
1.2.2.Пријатели	11
1.2.3.Видеоигри, филмови, медиуми	11
1.3. Мотиви на насилство	12
Користени истражувања на тема „насилство“ во Македонија	13
Методологија	14
3.1 Организација и тек на истражувањето	14
3.2.Примерок	14
3.3.Инструменти	15
3.4.Хипотези	15
Резултати	16
Дискусија	39
5.1.Дискусија за дескриптивните резултати	39
5.2.Корелативна анализа за нивото на различните типови насилство со различните лични и надворешни фактори	41
Ограничувања на истражувањето	43
Препораки	44
Сугестии за идни истражувања	46
Користена литература	47
Прилог 1:	52
Прашалник за мотиви за насилство	52

Ова истражување е наменето да даде придонес на темата *насилството кај средношколците* од различни од аспекти. Како прво, во ова истражување се дава опис за тоа какви мотиви превладуваат кај средношколците кои се склони да започнуваат насилни ситуации во своите училишта. Исто така, се разгледува како различните внатрешни и надворешни фактори се поврзани со различните типови насилство. Од внатрешните фактори се разгледува емоционалноста на индивидуата, поточно негативното расположение. Од надворешните фактори се разгледуваат семејството кое е важно бидејќи во оваа околина се создаваат најблиските релации на индивидуата, пријателите, социјалните групи. Исто така, се разгледува и поврзаноста на типовите видеоигри, како и филмските жанрови кои ги преферираат средношколците со различните типови насилство.

Вовед

Судејќи според содржините на медиумите, во последниве години многу често се среќаваат случаи на насилство во средните училишта во Македонија. Иако нема статистички податоци за тоа колку е застапено насилството меѓу средношколците, нема сомнеж дека е присутно и дека претставува огромен проблем за жртвите на насилство, како и за оние кои вршат насилство. Кај децата и адолесцентите кои се изложени на ваков тип насилство може да се создадат сериозни нарушувања во психичкото и физичкото здравје (Лиен, Грин, Веландер-Ватн и Бертнес, 2009; Нансел и сор., 2001). Учениците кои се изложени на насилство од своите соученици имаат пониска самодоверба (Ригби и Сли, 1991), се чувствуваат осамени, депресивни и анксиозни (Сли, 1994; Фореро и сор., 1999; и Фекес и сор., 2006). Жртвите исто така често имаат поголеми интерперсонални тешкотии (Кумпуланен и сор., 1998) и кај нив се забележува повисока застапеност на суицидални мисли (Ван дер Вал и сор., 2003). Како резултат на изложеноста на насилство и злоставување, жртвите избегнуваат и не сакаат да одат на училиште (Ригби, 1997), а исто така страдаат од тешкотии во концентрацијата на училиште (Бултон и сор., 2008) и поради тоа, покажуваат пониски академски резултати (Беран и Лупарт, 2009).

Од овие сознанија се согледува сериозноста на постоењето на насилството во средните училишта, а уште поважно е да се направи добра стратегија за превенција од насилството и сведување на што е можно пониско ниво. Тоа би се остварило само доколку се разберат фундаменталните прашања поврзани за насилството, како што се на пример околностите во кои може да се јави насилство, факторите кои предизвикуваат негова појава, како и мотивите кои ја поттикнуваат личноста да се однесува на одреден начин.

Во Македонија постои стратегија чија цел е намалување на насилството во училиштата, „Стратегија за намалување на насилството во училиштата 2012 – 2015“¹, а исто така постои и „Национална стратегија за спречување и заштита од семејно насилство“². И во двете национални програми центар на вниманието се децата и младите, со цел да се создадат оптимални услови во кои секое дете, односно секој ученик ќе има можност на здрав начин да ги развива своите лични и образовни способности и знаења.

1 Министерство за образование и наука. „Стратегија за намалување на насилството во училиштата 2012-2015“. достапно на: <http://arhiva.vlada.mk/registar/files/Strategija_za_namaluvanje_na_nasilstvoto_vo_u;ilistata_2012-2015.pdf>

2 Министерство за труд и социјална политика. „Национална стратегија за спречување и заштита од семејно насилство 2012-2015“. достапно на: <http://mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/nasilstvo_strategija_mkd.pdf>

Со цел да се зголемат познавањата на оваа тема, направено е ова истражување со следниве истражувачки прашања:

- “Кои мотиви превладуваат кај децата и адолесцентите кои предизвикуваат насилни ситуации?”
- “Кои типови насилство се јавуваат кај средношколците со различни емотивни реакции, од различни семејни услови, со различен тип пријателства, членување во навивачки и политички групи, достапност и допир со оружје, преферирање на различни типови видеоигри и филмски жанрови?”

1.0.

Теоретска позадина

1.1.Одредување на поимот „врсничко насилство“

На почетокот важно е да се направи разлика помеѓу поимите „насилство“ и „злоставување“ на своите врсници. Најчесто споменувана дефиниција за злоставување е дефиницијата на Олвејс (1999), кој е еден од почетните истражувачи на врсничкото злоставување и има голем придонес на оваа тема. Според Олвејс (1999), врсничкото злоставување го карактеризираат агресивно однесување или со други зборови нанесување штета на друга особа со намера; се повторува или трае одреден временски период и карактеристична е нерамнотежата во моќта на двете страни, односно едната страна е подредена, додека другата надредена во ситуацијата. Постојат различни видови злоставување, како што се на пример физички контакт, вербално злоставување, правење гримаси, злонамерни гестови, исклучување од група, игнорирање. Жртвата во ваквите случаи се чувствува понижено и има страв од чинителот (Робертс и Мороти, 2000).

Според Велики (2012), насилството е поширока категорија од злоставувањето и се дефинира како „облик на агресивно однесување во кое постои несразмерност во моќта на детето како насилник и супериорен во однос на детето кое е жртва“. Роланд и Идсе (2001) исто така нагласуваат дека насилното однесување е нешто различно од злоставувањето. Според нив, агресивното однесување може да вклучи и конфликт помеѓу лица со еднаква моќ, додека злоставувањето секогаш подразбира повредување на некој кој е немоќен да се одбрани. Освен овие поими, во литературата се појавува и друг термин како виктимизација под кој се подразбира „зачестена изложеност на негативни постапки (физички и/или вербални) од страна на еден или повеќе ученици“ (Олвејс, 1998: 19). Друга дефиниција за насилството е „свесна, намерна и посакувана непријателска активност чија цел е да се повреди, да се уплаши некоја личност преку заканување и други видови агresiја“ (Колоросо, 2004: 32). Според овие дефиниции, може да се заклучи дека насилството иако е комплексна појава, може да се сведе на четири основни елементи и тоа: несразмерност на моќта, намерно повредување, заканување за понатамошна агresiја и покажување доминантност.

1.2. Фактори за насилство

Во литературата се среќаваат различни видови фактори на насилство, но главно тие се поделени на **индивидуални, семејни**, фактори кои потекнуваат **од училиштето, од врсниците** и од **околината каде што личноста живее**. Од поново време се спомнуваат и типовите видеоигри и филмови што една личност преферира да ги консумира. Во ова истражување тема на интерес се токму овие фактори на насилство.

1.2.1. Семејство

Темпото на современото општество им отежнува на родителите да се грижат за своите деца, а многу често и самите родители не се однесуваат одговорно кон родителската обврска. Чести примери од реалноста во денешницата се претерана посветеност на работата на еден или двајцата родители, а притоа занемарување на своите деца, непосакуваност на детето од разни причини, разведување и раздвојување на родителите, физичко, психичко и сексуално злоставување на децата и многу други примери кои децата многу тешко ги примаат. Сите овие ситуации можат да остават цврста трага во развојот на личноста на детето, како, на пример, комуникациски вештини, проблеми во самоверба, депресивност и друго.

Податоците од истражувањата покажуваат дека родителите кои се негативни, игнорантни и рамнодушни кон своите деца, воедно се и склони кон физичко и психичко казнување на детето (Балдри, 2003; Демерај и Малецки, 2003; Олвејс, 1998; Пуховски, Карлович и Буљан Фландер, 2004; Стајнберг, 2000). Истражувањето на Мауер (2000) направено на ученици од повисоките одделенија во основни училишта покажало дека е доста тесна поврзаност помеѓу врсничкото насилство и изложеноста на злоставувањето од страна на родителите. Коен, Брук, Велез и Гарсиа (1990) сугерираат дека искуството на телесно казнување од страна на родителите е најдобар предиктор на агресивност во адолесценцијата. Децата кои се вршители на врсничко насилство често биле сведоци на конфликти помеѓу родителите и имаат ниска поврзаност со нив (Балдри, 2003). Во националното истражување во Канада во 2001 година се покажало дека децата кои сведочат насилство меѓу своите родители трипати повеќе биле наклонети да изразат физичка и психичка агесија во училиште, а двапати повеќе биле вклучени во индиректно агресивно однесување (Дауверг и Џонсон, 2001). Жртвите на врсничко насилство често веќе доживеале насилство од своите родители. Балдри (2003) наведува дека децата кои се изложени на семејно насилство, ако не почнат да се однесуваат насилно, често повторно се поставуваат како жртви во училиште.

Во ова истражување, од аспект на семејните фактори се опфатени: социо-економскиот статус на семејството, степенот на едукација на родителите, степенот

на сложување помеѓу родителите меѓу себедување казни и награди, како и тоа дали родителите вршат насилство во домот.

1.2.2. Пријатели

Врсниците и другарите со кои е опкружен еден ученик може да играат голема улога во тоа дали ќе се развијат позитивни или негативни начини на однесување кај ученикот. Истражувањата покажале дека позитивните релации во адолесценцијата се поврзуваат со ниска присуство на насилност (Ендру и сор., 2005). Според Елиот и Менард (1996), и дека врсниците се поголем предиктор на деликвентно однесување за разлика од семејните фактори, училиштето и карактеристиките на средината. Насилните ученици се поврзуваат со другари кои делат слични вредности, навика и однесувања и имаат група пријатели која им се восхитува и ги поддржува (Литл, Хинрич и сор., 2003). Но, не може да биде сосема јасно дали деликвентната група придонесува кај една личност да се развие насилно однесување (Бургес и Акерс, 1966; Сатерленд, 1936) или пак личноста се приближува до овие групи поради своите насилни predisпозиции (Глук, 1950; Хирши, 1969).

Современите истражувања не се насочени кон одредување на тоа дали групата доведува до појава на насилство кај една личност или пак обратно. Според нив, овие два фактори имаат реципрочно дејство (Елиот, Хуизинга и Агетон, 1985; Елиот и Менард, 1996).

1.2.3. Видеоигри, филмови, медиуми

Во врска со релацијата помеѓу видот на видеоигри и жанрот на филмови што го преферираат средношколците и насилството – има поделено мислење во литературата. Има многу истражувања според кои видеоигрите и филмовите со насилна содржина се поврзани со висок степен на агресивно однесување, како и агресивни емоции и мисли (Андерсон, Џентл и Бакли, 2007). Но, има две главни ограничувања на истражувањата кои добиле вакви или слични резултати. Како прво, во овие истражувања не се издвоени многу други карактеристики на игрите кои освен насилна содржина содржат и голема доза на натпреварувачки дух, тежината на задачата и други особини кои би можеле да се вмешаат во зголемувањето на агресивноста и насилството. Според тоа, не може да се тврди дека насилната содржина е она што придонесува за повисок степен на насилство. Второ, поголем дел од инструментите кои се користат за мерење на насилството исто така вклучуваат и компетитивност, што доведува до сомнеж дали насилните содржини на видеоигрите доведуваат до насилство или пак до компетитивност. Во истражувањето на Адачи и Вилугби (2011) е добиено дека токму компетитивноста, а не насилството, има поголем удел во агресивното однесување. Што се однесува до

филмовите со насилна содржина во споредба со видеоигрите, филмовите со насилна содржина имаат пониска поврзаност со агресивното однесување (Андерсон и Џентл, 2003). Тука исто така може да се согледа важноста на компетитивниот карактер на видеоигрите бидејќи филмовите од друга страна не содржат компетитивна компонента. Изложеноста на децата во раните школски години, во подоцнежните години се одразува со повисоко вербално, физичко и социјално насилство (Џентл и сор., 2004; Андерсон и сор., 2010).

1.3. Мотиви на насилство

Освен факторите кои предизвикуваат насилство кај децата, тема на интерес на ова истражување се мотивите за појава на насилство. Баумајстер (2001) препознава четири видови мотиви како позадина на насилството и тоа: заканување или инструментално насилство, одмазда, идеологија и садизам. Во 2011-та е додадена уште една категорија од страна на Пинкер, а тоа е покажување на моќ кое е одделено од инструменталните мотиви како посебен вид.

Инструменталното насилство е кога насилникот ја напаѓа жртвата со цел да достигне некоја цел која не може да ја достигне на ненасилен начин (Флак, 2014). Таков пример е кога насилникот ја тера жртвата да му/и даде пари или некој друг вреден предмет (Олвејс, 1993).

Покажувањето моќ е потреба на лицето преку насилство да сака да ја зголеми или да ја задржи позицијата на моќ во социјалната заедница (Флак, 2014).

Насилство заради одмазда може да направи секој, од дете до возрасен човек. Особено може да дојде до насилна реакција кога некој ќе почувствува дека нападот нема основа и особена причина.

Насилство заради идеологија особено се среќава кога индивидуата е приклучена на некоја група и доаѓа до насилство во ситуации кога останатите се перципираат како од другата група или надвор од својата (Брувер, 1999).

Садистичките мотиви, иако звучат премногу застрашувачки кога се користат како мотиви за деца и адолесценти, но така се наречени поради децата коишто уживаат да гледаат како другите страдаат. Во училиште ваков пример е кога децата злоставуваат соученици од досада (Овенс, Шут и Сли, 2000).

2.0.

Користени истражувања на тема „насилство“ во Македонија

Истражувања во Македонија кои имаат значаен придонес за темата „насилство“ кај средношколците се двете истражувања на Божиновска (2013 и 2014). Истражувањето од 2013 е во рамки на ФЕС „Младинските перспективи низ процесот на истражување“³. Резултатите од ова истражување укажуваат на тоа дека момчињата средношколци покажуваат повисок степен на насилно однесување за разлика од девојчињата, но не е пронајдена значајна разлика помеѓу средношколците кои живеат во етнички хомогена средина и оние кои живеат во хетерогена средина.

Слични резултати во врска со насилството помеѓу ученици од различни етничките средини се добиени и во истражувањето на Божиновска од 2014 година⁴, односно не е добиена значајна разлика помеѓу средношколците кои живеат во етнички хомогена и етнички хетерогена средина. Тука се појавува простор за истражување на општото мислење за припадниците на различна етничка група од својата.

3 Божиновска, Моника. (2014). Насилно однесување, Младинските перспективи низ процесот на истражување“. Фондација „Фридрих Еберт“, Канцеларија во Македонија. достапно на: <<http://www.fes.org.mk/pdf/Akademija%20na%20mladi%20istrazuvaci%20WEB.pdf>>. (стр. 7-22)

4 Божиновска, Моника, (2014). „Насилство кај средношколците“. Здружение на граѓани „Младински образовен форум“, Скопје

3.0.

Методологија

3.1 Организација и тек на истражувањето

Целата постапка на истражувањето беше реализирана во неколку фази, во периодот од септември 2015та година до март 2016та година.

- Активностите ќе започнаа во септември 2015та година со селектирање на соодветна литература, потребна за изнаоѓање на соодветен инструмент за собирање на податоците. Откако беше одлучено дека анкетниот прашалник е најсоодветен за ова истражување беше изготвен анкетниот прашалник и избран е примерокот.
- Податоците од емпириското истражување се собирали во периодот од октомври до ноември 2015та година, како следна фаза на истражувањето.
- На добиените податоци е извршена ревизија по што се премина кон внесување на податоците во датотека,
- Следна истражувачка фаза беше обработка и интерпретација на резултатите.
- Последната фаза на истражувањето беше пишување на наративниот извештај.

3.2. Примерок

Во ова истражување вкупно беа испитани 321 испитаници (105 машки, 216 женски). Испитаниците се на возраст од 14 до 19 години, сите ученици во средните училишта во различни градови и општини во Република Македонија. Во врска со населеното место, 267 испитаници живеат во град, а 54 во село; 285 се припадници на македонска националност, 18 на албанска, 4 се од турска, 3 од ромска и 11 припадници на други националности.

Примерокот кој беше користен во ова истражување е пригоден. Електронска форма на прашалници беа направени преку веб-страницата www.surveymonkey.com.

3.3. Инструменти

Во ова истражување за мерење на присуството на насилство кај средношколците употребена е скалата Мокен (Moken Scale) чиј автор е Роб Мокен во 1971 година (Moken, 1971). Оваа скала првично се состоела од 29 постапки кои го опишуваат насилното однесување, а подоцна тие се намалени на 25. Во ова истражување е искористена верзијата со 25 различни постапки кои се поделени на 6 различни потскали и тоа показатели на: вербално насилство, материјално, социјално, лесно физичко, тешко физичко и сексуално насилство.

Овој инструмент покажува добра внатрешна конзистентност на сите потскали. За потскалата вербално насилство, Кронбах Алфа изнесува 0,85, за материјално насилство 0,83, за социјално насилство е 0,81, за лесно физичко насилство е 0,89, за тешко физичко насилство 0,72 и за сексуално 0,78.

За мерење на видот на мотивите за насилство беше искористен прашалник, чиј креатор е Џулија Флак (2014), и има цел да ги истражи петте мотиви: „инструменталниот“, „мотивот за покажување на моќ“, „садизмот“, „идеологијата“ и „одмаздата“. За потребите на ова истражување овој прашалник е зададен од различни аспекти, односно испитаниците можеа да одберат дали ќе одговараат во улога на насилник, жртва, сведок или пак насилник кој бил и жртва на насилство.

Покрај овие инструменти, на испитаниците им беа зададени неколку прашања за откривање на демографските податоци, прашање за откривање на актуелното расположение, прашања поврзани со семејството, пријателите, членството во групи, допирот со оружје, како и за жанровите на игри и филмови кои ги преферираат средношколците.

3.4. Хипотези

Во ова истражување се вклучени зависните варијабли: типови насилство и мотиви на насилство во однос со независните варијабли како расположението кај средношколците, економската моќ на семејството, контролата и пермисивноста на родителите врз своите деца, користењето на награди и казни, договор помеѓу родителите и децата, сложувањето помеѓу родителите меѓу себе, присуството на конфликти во семејството, присуството на насилство во домот, учество во насилни ситуации на пријателите, членување во навивачка група и/или политички подмладок, допир со оружје, играње видеоигри и гледање филмови со насилна содржина.

4.0.

Резултати

4.1. Дескриптивни статистички податоци

Дескриптивни резултати за искуството со насилство во домот, како и за достапноста на оружје во различни средини

Во продолжение ќе бидат претставени статистичките податоци за искуството на средношколците со насилство во домот, допирот со оружје во домот, друштвото, училиштето и населбата, како и перцепцијата на средношколците за набавување на оружје.

Дескриптивни резултати за искусување на насилство во домот

Испитаниците во ова истражување беа прашани за тоа дали во својот дом биле жртва, сведок, вршител на насилство или пак имаат сознание дека во домот постои насилство.

Табела бр.1 Проценти на испитаници кои имаат/немаат искуство со насилство во домот

Насилство во домот	Фреквенција	Процент
Жртва	24	7,2 %
Сведок	35	10,9 %
Вршител	2	0,6 %
Сознание за насилство	23	7,5 %
Отсуство на насилство	237	73,8 %

Според податоците во табелата погоре може да се забележи дека 73,8 % од испитаниците се изјасниле дека нема насилство во нивниот дом, но тоа значи

дека 26,2 % имаат некаков вид искуство со насилство во домот. Исто така, не е занемарлив процентот на сведоци на насилство (10,9 %), како и процентот на жртви на насилство (7,2 %). **Оттука може да се заклучи дека 26,2 % од средношколците доживуваат и се среќаваат со насилство во домот.**

Освен за постоењето на насилство во домот, испитаниците беа прашани дали во животот виделе или не виделе оружје. Резултатите се прикажани во табелата што следува.

Табела бр.2 Проенти на испитаници кои виделе/не виделе оружје

Допир со оружје воопшто	Фреквенција	Процент
Виделе	105	32,7 %
Не виделе	204	63,6 %
Не одговориле	12	3,7 %

Според табела 2 може да се заклучи дека е висок процентот на средношколци кои виделе оружје во својот живот (32,7 %). Нема сомнеж дека овој процент е прилично висок особено кога станува збор за млади од 14 до 19 години.

Наредно ќе биде претставено каде поточно средношколците се сретнале со оружје, дали во својот дом, во друштвото, на училиште или во населбата.

Табела бр.3 Проенти на испитаници кои биле/не биле во допир со оружје во домот, друштвото, училиштето и населбата

Оружје во...	домот (%)		друштвото (%)		училиштето (%)		населбата (%)	
Има	28	8,7	37	11,5	46	14,3	74	23,1
Нема	293	91,3	287	88,5	275	85,7	247	76,9

Според резултатите во табелата, може да се забележи дека **најголем дел од средношколците виделе оружје во населбата во којашто живеат (23,1), а доста висок е и процентот на ученици кои виделе оружје во своите училишта (14,3).**

Табела бр.4 Проценти за различното мислење на испитаниците за тежината на набавувањето оружје

Набавување оружје	Фреквенција	Процент
Многу лесно	30	9,3 %
Лесно	96	29,9 %
Тешко	24	7,5 %
Многу тешко	4	1,2 %
Не сум запознаен/а	165	51,4 %

Според податоците во табелата погоре, најголем дел од средношколците не се запознаени колку е тешко или лесно да се набави оружје (51,4 %). Од оние што остануваат, најголем дел сметаат дека лесно може да се набави оружје (29,9 %) и многу лесно (9,3 %). Интересно е што само 4 испитаници мислат дека е многу тешко да се набави оружје – тоа е само 1,2 %, а дека е тешко да се набави оружје сметаат 24 испитаници или 7,5 %.

Дескриптивни резултати за застапеноста на различните типови насилство кај средношколците

Во следниот дел ќе бидат прикажани резултатите во форма на графички приказ за застапеност на различните типови насилство кај средношколците, односно за тоа кој тип на насилство превладува кај средношколците кои беа примерок во ова истражување. Овие податоци се добиени земајќи ги предвид зборовите на секој испитаник на секој поединечен тип насилство. Во графичкиот приказ се изразени во форма на проценти. Бидејќи испитаниците можеа да одберат степен на застапеност на насилни постапки од повеќе типови насилство, а не само една, процентот може да биде поголем или помал од 100.

Графикон бр. 1 Процент на застапеност на различните типови насилство кај средношколците кои имале некакво искуство со насилство

Како што може да се забележи во графичкиот приказ погоре, највисоки резултати се добиени за вербалниот тип насилство или 45,91 %. Потоа е материјалното насилство ($M = 1,37$) или 21,54 % од вкупно прикажаното насилство. Останатите видови се застапени во помал процент (социјално – 10,22 %, физичко умерено – 10,06 %, физичко тешко – 1,57 % и сексуално – 10,69 %).

Резултати за мотивите кои превладуваат кај средношколците кои со насилство се сретнале од гледиште на насилник, жртва и/или сведок и/или насилник.

Перцепција на мотиви на средношколци кои се изјасниле дека биле во улога на насилник

Во графичкиот приказ во продолжение се презентирани резултатите за процентот на мотивот кој превладува кај средношколците во улога на насилник. Прво се пресметани аритметичките средини кои се добиени од збирите на одговорите на секој поединечен испитаник поделено со вкупниот број испитници кои одбрале да одговараат во улога на насилник. Потоа користејќи ги аритметичките средини е пресметан процент на застапеност на секој тип мотив поединечно.

Графикон 2. Застапеност на различните типови мотиви кај средношколците во улога на насилници

Според резултатите од графичкиот приказ погоре може да се забележи дека најчести мотиви кај насилниците се мотивите за одмазда (39,8 %), потоа мотивите за покажување моќ (19,9 %) и садизам (19,9 %) и на крај идеологијата (11,65 %) и инструменталниот мотив (8,75 %).

Прецепција на мотиви за насилство од улога на жртви

Во табелата во продолжение се презентирани резултатите за аритметичката средина и процентот на перцепцијата на жртвите за мотивите на вршителите на насилство. За да се добие кои мотиви превладуваат кај жртвите на насилство, прво се пресметани аритметичките средини, кои пак се добиени од збирите на одговорите на секој поединечен испитаник поделени со вкупниот број испитници кои одбрале да одговараат во улога на жртва. Потоа користејќи ги аритметичките средини е пресметан процент на застапеност на секој тип на мотив поединечно.

Графикон 3. Застапеност на различните типови мотиви кај средношколците во улога на жртви

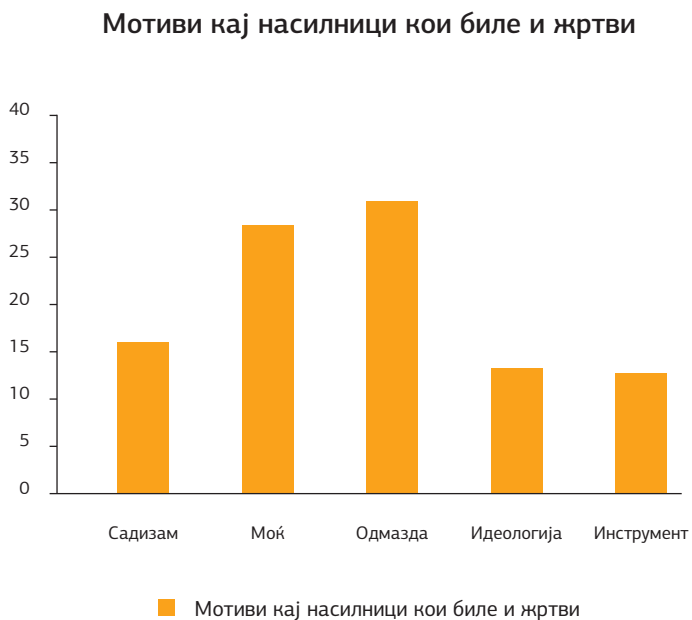

Според графичкиот приказ погоре може да се забележи дека од аспект на жртва во насилните ситуации, средношколците најмногу мислат дека насилниците вршат насилство заради садизам (34,77 %), покажување на моќ (27,87%), потоа инструменталните мотиви (20,12 %). Значително пониски се мотивите за идеологија (9,48 %) и одмазда (7,76 %).

Перцепција на мотиви за насилство од страна на насилници кои биле и жртви на насилство

Во графичкиот приказ во продолжение се презентирани резултатите за процентот на застапеност на различните мотиви на насилниците кои некогаш биле и жртви на насилство. За да се добијат овие податоци кај средношколците кои биле во улога на насилници и жртви на насилство, прво се пресметани аритметичките средини на сите поединечни резултати поделени со вкупниот број испитаници кои одбрале да одговараат во улога на жртви и насилници. Потоа користејќи ги аритметичките средини е пресметан процентот на застапеност на секој тип мотив поединечно.

Графикон 4. Застапеност на различните типови мотиви кај средношколците во улога на жртви и насилници

Според графичкиот приказ погоре може да се забележи дека од аспект на насилник и жртва на насилство преовладуваат мотивите за одмазда (30,43%) и покажување мој (28,02%). Останатите мотиви се садизам (15,7%), идеологија (13,29%) и инструменталните мотиви (12,56%) се пониско застапени.

Перцепција на мотиви за насилство од сведоците на насилство

Во графичкиот приказ во продолжение се прикажани процентите на одговорите на испитаниците кои одговарале од аспект на сведоци на насилни ситуации во однос на мотивите кои превладуваат кај насилниците. За да се добијат овие податоци за средношколците кои биле во улога на сведоци на насилни ситуации, прво се пресметани аритметичките средини на сите поединечни резултати поделени со вкупниот број испитаници кои одбрале да одговараат во улога на сведок. Потоа користејќи ги аритметичките средини е пресметан процентот на застапеност на секој тип мотив поединечно.

Графикон 5. Застапеност на мотиви кај средношколците кои се во улога на сведоци на насилни ситуации

Според графичкиот приказ погоре може да се забележи дека кога се во улога на сведок во насилните ситуации, средношколците најмногу мислат дека насилниците вршат насилство заради покажување моќ (34,43 %), садизам (20,66 %), потоа одмазда (17,06 %). Пониско застапени се инструменталните мотиви (15,87 %) и идеологијата (15,87 %).

Поврзаност /корелација/ на нивото на различните типови насилство со различните лични и надворешни фактори

Во овој дел ќе бидат прикажани резултатите од анализата на корелацијата на различните типови насилство во однос на депресивното расположение на средношколците, економската моќ на семејството, перцепираната контрола на родителите, нивната пермисивност кон своите деца, казните и наградите кон нив, како и начинот на одлучување во семејството.

Нерасположеност – Типови на насилство

На испитаниците им беше поставено прашање во однос на тоа дали се чувствуваат нерасположени во текот на претходната недела. Одговорите на тоа прашање се корелирани со присуството на одреден тип насилство кај средношколците.

Табела бр.5 Пирсонов коефициент за корелација помеѓу расположението на средношколците и различните типови насилство

Типови насилство	Расположение
Вербално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,38 0,514
Материјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,106 0,063
Социјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,045 0,438
Физичко Пирсонов коеф. (умерено) Ниво на статистичка значајност	-0,74 0,200
Физичко Пирсонов коеф. (тешко) Ниво на статистичка значајност	-0,87 0,128
Сексуално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,022 0,703

Според добиените резултати може да се утврди дека хипотезата е целосно отфрлена бидејќи на сите потхипотези не е пронајдена статистички значајна поврзаност. Со други зборови, **не постои поврзаност помеѓу расположението и различните типови насилство кај средношколците. Расположението на**

средношколците во ова истражување е одредено како избор на самите средношколци до кој степен се чувствувале депресивно во текот на неделата.

Економска моќ – Типови на насилство

Средношколците одговараа на прашање во однос на тоа како ја перципираат економската моќ на нивното семејство, а потоа овие одговори се корелирани со присуството на одреден тип насилство.

Табела бр.6 Пирсонов коефициент за корелација помеѓу економската моќ на семејството и различните типови насилство

Типови насилство	Економска моќ
Вербално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,111 0,053
Материјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,088 0,127
Социјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,137 0,017*
Физичко (умерено) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,154 0,007**
Физичко (тешко) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,110 0,054
Сексуално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,074 0,200

Со * е означена статистичката значајност на ниво 0,05.

Со ** е означена статистичката значајност на ниво 0,01.

Според прикажаните резултати во табелата погоре, може да се утврди дека хипотезата е делумно прифатена. Не е добиена статистички значајна разлика помеѓу економската моќ на семејството со вербалното, материјалното, физички потешкото и сексуалното насилство, но пронајдена е значајна поврзаност со физички умереното и социјалното насилство. Со други зборови, **со зголемување на перцепцијата за голема економска моќ се зголемува и социјалниот и физички полесниот тип насилство кај средношколците, а со намалување на перцепцијата за голема економска моќ се намалува социјалниот и физички полесниот тип насилство.**

Контрола – типови насилство

Средношколците во еден сегмент во истражувањето беа прашани и за контролата на родителите што ја имаат врз своите деца, а потоа е направена корелација со различните типови насилство кои се присутни кај средношколците.

Табела бр.7 Пирсонов коефициент за корелација помеѓу економската моќ на семејството и различните типови насилство

Типови насилство	Контрола на родителите
Вербално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,046 0,425
Материјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,112 0,051
Социјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,028 0,622
Физичко (умерено) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,015 0,622
Физичко (тешко) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,023 0,690
Сексуално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,008 0,892

Според добиените резултати прикажани во табела 7 може да се утврди дека хипотезата е целосно отфрлена бидејќи на сите потхипотези не е пронајдена статистички значајна поврзаност. Со други зборови, **не постои поврзаност помеѓу перцепцијата за контролата на родителите врз своите деца и различните типови насилство кај средношколците.**

Пермисивност – Типови насилство

Во овој дел ќе бидат изложени резултатите од прашањето за тоа како пермисивноста на родителите е поврзана со различните типови насилство кај средношколците.

Табела бр.8 Пирсонов коефициент за корелација помеѓу пермисивноста на родителите кон своите деца и различните типови насилство

Типови насилство	Пермисивност на родители
Вербално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,097 0,090
Материјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,093 0,103
Социјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,110 0,055
Физичко (умерено) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,086 0,134
Физичко (тешко) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,141* 0,014
Сексуално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,074 0,197

Со * е означена статистичката значајност на ниво 0,05.

Според прикажаните резултати во табела 8 може да се утврди дека хипотезата е делумно прифатена. Не е добиена статистички значајна поврзаност помеѓу пермисивноста на родителите со вербалното, материјалното, социјалното, умереното физичко и сексуалното насилство, но пронајдена е значајна поврзаност со физички потешкиот тип насилство. Со други зборови, **средношколците кои се изјасниле дека нивните родители се помалку пермисивни се изјаснуваат за позачестено физичко насилство (од потежок вид).**

Казнување – Типови насилство

За да се дознае дали постои разлика помеѓу средношколците кои биле казнувани од страна на своите родители и оние кои не биле казнувани во однос на различните типови насилство, на испитаниците им е поставено прашање за нивната перцепција за добивањето казни од страна на родителите.

Табела бр.9 Т-тест за разлика помеѓу средношколците кои се казнувани и оние кои не се од страна на родителите во врска со различните типови насилство

Варијабли	Користење казни		
Типови насилство	t-тест	Df	Статистичка значајност
Вербално	0,725	319	0,469
Материјално	-0,126	319	0,900
Социјално	0,325	319	0,746
Физичко (умерено)	-0,766	319	0,445
Физичко (тешко)	-1,373	319	0,172
Сенсуално	1,100	319	0,272

Според добиените резултати, хипотезата не е прифатена бидејќи не е добиена статистички значајна разлика помеѓу средношколците кои добиваат казни од своите родители и оние кои не добиваат казни во врска со различните типови насилство. Со други зборови, **средношколците кои добиваат казни за лошите постапки не се понасилни за разлика од оние кои не добиваат казни.**

Наградување – Типови насилство

Освен за добивање казни, средношколците беа прашани дали добиваат награди од страна на родителите за добро извршените задачи. Потоа со користење т-тест е направена разлика помеѓу средношколците кои добиваат награди и оние кои не добиваат награди во врска со различните типови насилство.

Табела бр.10 Наградување – Типови насилство

Варијабли	Користење награди		
	t-тест	Df	Статистичка значајност
Типови насилство			
Вербално	2,790	319	0,006**
Материјално	1,695	319	0,091
Социјално	1,549	319	0,122
Физичко (умерено)	1,125	319	0,261
Физичко (тешко)	1,412	319	0,159
Сексуално	1,431	319	0,153

Со * е означена статистичната значајност на ниво 0,05.

Според добиените резултати, хипотезата е делумно прифатена бидејќи статистички значајна разлика е пронајдена само помеѓу користењето награди на родителите за своите деца и вербалното насилство. Со други зборови, **поголема е перцепцијата на средношколците дека наградувањето на добрите постапки од страна на родителите го намалува вербалното насилство кај средношколците.** За останатите типови насилство не е пронајдена статистички значајна поврзност.

Договор – Типови насилство

На средношколците им беше поставено прашање за тоа дали со своите родители се договараат за правилата на однесување или не. Според тоа, со користење т-тест е направена анализа за застапеноста на различните типови насилство кај средношколците кои се договараат и од друга страна оние кои не се договараат за правилата во семејството.

Табела бр.11 Т-тест за договор помеѓу децата и родителите и различните типови насилство

Варијабли	Договор		
Типови насилство	t-тест	Df	Статистичка значајност
Вербално	0,935	319	0,350
Материјално	2,220	319	0,027*
Социјално	0,042	319	0,966
Физичко (умерено)	0,715	319	0,475
Физичко (тешко)	1,796	319	0,073
Сексуално	-0,442	319	0,659

Со * е означена статистичката значајност на ниво 0,05.

Според добиените резултати, хипотезата е делумно прифатена, односно пронајдена е статистички значајна поврзаност помеѓу материјалниот тип насилство со нивото на договор коешто средношколците мислат дека постои во нивниот дом. Со други зборови, **колку што е поголемо договарањето помеѓу членовите на семејството, се намалува материјалниот тип насилство кај средношколците, и обратно, колку што е помало нивото на договарање помеѓу членовите на семејството се зголемува материјалниот тип насилство кај средношколците.** Не е пронајдена статистички значајна поврзаност помеѓу другите типови насилство и нивото на договарање во семејството.

Степен на сложување помеѓу родителите – Типови насилство; Присуство на конфликти во семејството – Типови насилство

Испитаниците исто така беа прашани за нивната перцепција за сложувањето помеѓу нивните родители, како и за присуството на конфликти во домот. Со Пирсонов коефициент е направена корелација за овие две прашања со различните типови насилство.

Табела бр.12 Пирсонов коефициент за корелација засложувањето помеѓу родителите и присуството на конфликти во семејството со различните типови насилство

Типови насилство	Сложување	Присуство на конфликти
Вербално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,144* 0,012	0,108 0,059
Материјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,087 0,128	0,102 0,075
Социјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,121* 0,035	0,050 0,385
Физичко(умерено) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,057 0,324	-0,020 0,733
Физичко (тешко) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,001 0,980	-0,006 0,913
Сексуално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,021 0,719	0,034 0,554

Со * е означена статистичката значајност на ниво 0,05.

Според прикажаните резултати во табелата погоре, може да се утврди дека хипотезата е делумно прифатена. Не е добиена статистички значајна поврзаност помеѓу сложувањето на родителите со присуството на материјалното, физичкото и сексуалното насилство, но пронајдена е значајна негативна поврзаност со појавата на вербалното и социјалното насилство.

Со други зборови, **колку повеќе се сложуваат родителите меѓу себе се намалува вербалното и социјалното насилство кај средношкоците, а што помалку се сложуваат се зголемува вербалното и социјалното насилство.**

Насилство во домот – Типови насилство

Средношколците кои учествуваа во истражувањето одговараа на прашањето за тоа дали во нивниот дом има присуство на насилство (дали биле жртви, дали виделе насилство врз други членови на семејството или пак дали тие вршеле насилство). Со помош на еднонасочна АНОВА е направена разлика во застапеноста на различните типови насилство кај овие различни групи средношколци.

Табела бр.13 Насилство во домот – тип насилство

Варијабли	Насилство во домот		
Типови насилство	АНОВА	Df	Статистичка значајност
Вербално	0,775	4	0,542
Материјално	2,046	4	0,088
Социјално	1,391	4	0,237
Физичко (умерено)	1,345	4	0,253
Физичко (тешко)	1,009	4	0,403
Сексуално	1,693	4	0,152

Според добиените резултати во табела 13, хипотезата не е прифатена бидејќи не е добиена статистички значајна разлика во насилното однесување помеѓу средношколците кои доживуваат насилство во домот на различен начин и оние кои не виделе или мислат дека не постои.

Пријатели – Типови насилство

Испитаниците во ова истражување беа прашани за тоа колку често нивните пријатели се вклучени во ситуации каде што е застапено насилството. Потоа е пронајдена поврзаност на ова прашање со тоа колкава е застапеноста на различните типови насилство.

Табела бр.14 Пријатели – Типови насилство

Типови насилство	Вклученост на пријателите во насилни ситуации
Вербално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,305** 0,000
Материјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,267** 0,001
Социјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,237** 0,000
Физичко (умерено) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,235** 0,000
Физичко (тешко) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,193** 0,001
Сексуално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,135* 0,019

Со * е означена статистичката значајност на ниво 0,05.

Со ** е означена статистичката значајност на ниво 0,01.

Според прикажаните резултати во табелата погоре, може јасно да се утврди дека хипотезата е целосно прифатена, со други зборови **колку што пријателите се повклучени во насилни ситуации, толку повеќе се застапени насилните постапки кај средношколците**. Секој вид насилство е значајно повисоко кај средношколците чии пријатели се вклучени во повеќе насилни ситуации, односно колку што пријателите се повклучени во насилни ситуации, толку се позастапени вербалното, материјалното, социјалното, физичкото и сексуалното насилство.

Членување во навивачка група – Типови насилство

Во овој дел се изнесени резултатите на прашањето за тоа дали постои разлика во застапеноста на различните типови насилство кај средношколците кои се членови на навивачки групи и оние кои не се членови.

Табела бр.15 Навивачка група – Типови насилство

Варијабли	Навивачка група		
	t-тест	Df	Статистичка значајност
Типови насилство			
Вербално	3,584**	319	0,002
Материјално	2,363*	319	0,027
Социјално	1,707	319	0,102
Физичко (умерено)	2,623*	319	0,016
Физичко (тешко)	1,746	319	0,095
Сексуално	0,804	319	0,429

Со * е означена статистичката значајност на ниво 0,05.

Со ** е означена статистичката значајност на ниво 0,01.

Според добиените резултати прикажани во табела 15, хипотезата е делумно прифатена бидејќи е добиена статистички значајна разлика во степенот на вербалното, материјалното и полесното физичко насилство кај средношколците кои се членови на навивачка група и оние кои не се членови. Не е пронајдена статистички значајна разлика во социјалното, тешкото физичко и сексуалното насилство помеѓу овие две групи средношколци. Или поинаку, **средношколците кои се членови на некоја навивачка група покажуваат поизразени вербални, материјални и физички полесни насилни постапки за разлика од оние кои не се членови на навивачка група.**

Политички подмладок – Типови насилство

Со користење т-тест за независни групи е направена разлика помеѓу испитаниците кои се членови на политички подмладок и оние кои не се членови на политички подмладок во врска со застапеноста на различните типови насилство кај нив.

Табела бр.16 Политички подмладок – Типови насилство

Варијабли	Политичка подмладок		
	t-тест	Df	Статистичка значајност
Типови насилство			
Вербално	0,198	319	0,844
Материјално	-0,319	319	0,750
Социјално	-1,112	319	0,279
Физичко (умерено)	-0,486	319	0,628
Физичко (тешко)	-0,620	319	0,536
Сексуално	-0,513	319	0,608

Според добиените резултати прикажани во табела 16, хипотезата не е прифатена бидејќи не е добиена статистички значајна разлика во степенот на различните видови насилство кај средношколците кои се членови на политички подмладок и оние кои не се членови.

Со други зборови, **кај средношколците кои се членови на политички подмладок не се среќава повисок степен на насилство за разлика од оние средношколци кои не се членови на политички подмладок.**

Допир со оружје – Типови насилство

Во овој дел се изнесени резултатите од прашањата поврзани за допирот на испитаниците со оружје во различни средини, односно дали испитаниците имале допир со оружје во домот, друштвото, во училиште и во населба. Со помош на т-тест е пресметана разликата во присуството на одреден тип насилство кај средношколците кои се сретнале со оружје во секоја од различните средини поединечно.

Табела бр.17 Допир со оружје во домот, друштвото, училиштето и населбата – Типови насилство

Варијабли	Оружје во домот			Оружје во друштво			Оружје во училиште			Оружје во населба		
	t-тест	Df	Стат. знач.	t-тест	Df	Стат. знач.	t-тест	Df	Стат. знач.	t-тест	df	Стат. знач.
Типови насилство												
Вербално	0,427	319	0,670	0,833	319	0,406	0,362	319	0,718	0,764	319	0,446
Материјално	-0,252	319	0,802	-1,8	319	0,073	-1,073	319	0,290	-0,582	319	0,561
Социјално	0,269	319	0,788	1,744	319	0,085	0,080	319	0,936	0,093	319	0,926
Физично (умерено)	0,768	319	0,443	1,901	319	0,061	1,063	319	0,289	1,286	319	0,199
Физично (тешко)	0,418	319	0,676	0,244	319	0,808	-0,519	319	0,604	0,329	319	0,742
Сексуално	0,025	319	0,980	0,479	319	0,633	-0,773	319	0,440	-1,443	319	0,150

Според добиените резултати прикажани во табела 17, хипотезата не е прифатена бидејќи не е добиена статистички значајна разлика во одговорите за допир со оружје во различните средини. Со други зборови, лицата кои биле во допир со оружје во домот, друштвото, населбата и на училиште не се значајно поагресивни за разлика од оние кои не биле во допир со оружје.

Видео игри – Типови насилство

На испитаниците им беше зададена задача да одговорат на прашањата колку време неделно играат видеоигри со насилна содржина (акција). Потоа е пресметана поврзаноста помеѓу играњето игри со насилна содржина и типовите насилство.

Табела бр.18 Пирсонов коефициент за видеоигри и типови насилство

Типови насилство	Време поминато во играње на видеоигри со насилна содржина (акција)
Вербално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,071 0,203
Материјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,204** 0,000
Социјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,171** 0,002
Физичко (умерено) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,109 0,051
Физичко (тешко) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,101 0,072
Сексуално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,166 0,003**

Со * е означена статистичката значајност на ниво 0,05.

Со ** е означена статистичката значајност на ниво 0,01.

Според резултатите од табела број 18 може да се забележи дека со зголемување на времето поминато во играње игри со насилна содржина (акција) значајно се намалува материјалното, социјалното и сексуалното насилство. Хипотезата не е во целост прифатена, бидејќи само дел од потхипотезите се статистички значајни.

Филмови – Типови насилство

Испитаниците беа прашани и за времето кое го поминуваат во текот на една недела гледајќи филмови со насилна содржина (акција и хорор), а потоа е најдена поврзаност со различните типови насилство.

Табела бр.19 Пирсонов коефициент за филмови и типови насилство

Типови насилство	Време поминато во гледање на хорор-филмови	Време поминато во гледање на акциони филмови
Вербално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,242** 0,000	0,101 0,071
Материјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,132* 0,019	0,107 0,056
Социјално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,102 0,070	0,009 0,878
Физичко (умерено) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,175** 0,002	-0,024 0,672
Физичко (тешко) Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	0,132* 0,019	-0,035 0,534
Сексуално Пирсонов коеф. Ниво на статистичка значајност	-0,138 0,014*	0,039 0,493

Со * е означена статистичката значајност на ниво 0,05.

Со ** е означена статистичката значајност на ниво 0,01.

Како што може да се забележи во табела број 19, зголемувањето на времето поминато во гледање хорор-филмови статистички значајно е поврзано со сите типови насилно однесување освен со социјалниот тип. Поконкретно, позитивна корелација е пронајдена помеѓу времето поминато во гледање хорор-филмови и вербалното, материјалното и двата вида физичко насилство, додека негативна корелација е пронајдена помеѓу гледањето хорор-филмови и сексуалниот тип насилство.

Може да се заклучи дека со зголемување на времето поминато во гледање хорор-филмови се зголемува вербалното, материјалното, социјалното и физичкото насилство, а се намалува сексуалното насилство, и обратно, со намалување на времето поминато во гледање

хорор-филмови се намалува вербалното, материјалното, социјалното и физичкото насилство, а се зголемува сексуалното насилство.

Што се однесува на акционите филмови, хипотезата е целосно отфрлена, односно не е пронајдена статистички значајна поврзаност помеѓу различните типови насилство со времето поминато во гледање акциони филмови.

5.0.

Дискусија

5.1. Дискусија за дескриптивните резултати

Според добиените резултати за застапеноста на насилност во домот, може да се забележи дека најголем дел од испитаниците се изјасниле дека во нивното семејство нема насилство помеѓу членовите (73,8 %). Но, останатите 26,2% сепак имале искуство со насилство што не е низок и занемарлив процент.

Со оглед на тоа што ова истражување е правено на средношколци, висок е процентот на оние кои виделе оружје во својот живот (32,7 %), а притоа најчесто средношколците виделе оружје во својата населба (23,1 %). Интересно е што 14,3 % или 46 испитаници од вкупно 321 виделе оружје во училиштето што исто така претставува важно откритие дека оружјето е присутно во училиштата. Кога се зборува за набавување оружје, најголем дел не се запознаени колку е достапно оружјето, но од оние што одговориле дека имаат информација, најголем дел имаат перцепција дека лесно може да се набави оружје (29,9 %).

Најзастапен вид насилство кај средношколците според добиените резултати е вербалното (застапено со тврдењата како: „Нарекуваш неког со погрдни имиња“, „Зборуваш многу гласно за неког“). Вербално насилство веројатно има доживеано секој, дали во семејството или помеѓу пријателите и соучениците. Според Еванс (2010) вербалното насилство се зголемува со текот на времето поминато заедно, особено во средношколските клупи кога учениците повеќе се запознаваат помеѓу себе. Овој тип насилство не остава видливи докази, па најверојатно затоа најмногу се среќава кај средношколците. Со други зборови, поверојатно е дека оној којшто врши насилство може да не биде казнет бидејќи има начин да ги убеди другите дека не предизвикал никаква насилна ситуација.

Дескриптивните резултати на мотивите се разгледувани од аспект на насилник, на жртва, сведок и насилник кој бил и жртва. Сите овие резултати посебно ќе бидат разгледани.

Од аспект на насилник најсилен мотив е мотивот на одмазда. Тука може да се поврзе со високата корелација на насилството кај личноста со пријателите. Многу

често случаите на одмазда се прават заради пријателите, па затоа може и токму овој мотив е најсилен кај средношколците.

Она што може да се заклучи гледајќи ги графичките прикази за мотивите е дека од различните аспекти на вклученост во насилни ситуации (од страна на жртва, насилник, и жртва и насилник, сведок), средношколците кои беа вклучени во истражувањето покажаа различно мислење за кои мотиви превладуваат кај лицата коишто вршат насилство. Имено, најистакнатиот мотив на насилниците, како и на групата насилници кои биле и жртва се поклопува, односно во овој случај тоа е мотивот на одмазда. Овој чест мотив на одмазда кај насилниците треба да се прими со сомнеж бидејќи не треба да се отфрли фактот дека одмаздата е само алиби за предизвикување насилни ситуации. Со други зборови кажано, оние коишто сепак одбрале да одговараат од страна на насилник за насилништвото да испадне социјално прифатено и на одговорите и во реалниот живот можеби одбираат онакви објаснувања кои ќе го оправдаат нивното однесување. Според Бенкс (1998), најсилни чувства на насилниците се потребата за моќ и контролирање на другите, а притоа отсуство на емпатија кон жртвите. Во ова истражување, кај насилниците кои биле и жртви како втор најсилен мотив е чувството на моќ, па затоа може да се заклучи дека резултатите соодветствуваат со Бенкс (1998). Кај средношколците кои биле во улога и на жртва и на насилник постојат две варијанти. Првата, ако насилникот бил претходно жртва, или пак втората, кога лицето прво било насилник, а потоа станало жртва. Доколку се земе предвид првата варијанта, односно доколку лицето прво доживеало насилство, а потоа станало насилник, високиот мотив за одмазда можеби е разбирлив поради чувството на пренесување на гневот што го чувствува на останатите. Бидејќи веројатно се чувствува немоќно да му се спротисти директно на вршителот на злоставувањето, одмаздата ја насочува кон оние врз коишто се чувствува доминантно и моќно. Доколку пак лицето прво вршело насилство, а потоа станало и жртва, може да се претпостави дека можеби лицето почувствувало вина за своите акции, па затоа во понатамошните ситуации се поставува како жртва со цел да биде казнет од страна на другите.

Од друга страна, според резултатите, жртвата како најсилен мотив го гледа садизмот, или, поинаку кажано, насилните ситуации ги гледа како средство за забавување на насилникот или пополнување на времето. Најнеутралната страна во насилните ситуации, односно сведоците, како најсилен мотив на насилниците го издвојуваат чувството на моќ.

5.2. Корелативна анализа за нивото на различните типови насилство со различните лични и надворешни фактори

Од сите резултати за насилно однесување и агресивност кај средношколците, вклученоста на пријателите во насилни ситуации покажа најголема поврзаност со сите типови насилство. Семејните фактори не дадоа значајни резултати, освен степенот на сложување во врска со вербалното и социјалното насилство, и пермисивноста на родителите со физички потешкото насилство. Според тоа, интерперсоналните релации, особено пријателите во адолесценцијата можат значително да ги повлечат своите врсници да извршуваат насилство. Родителите имаат поголема улога во детството, додека во периодот на адолесценција превладува ефектот на врсниците и пријателите (Далберг, 1998). Врсниците од една страна може да бидат модел и може да влијаат на однесувањето и навиките, но од друга страна можат да го олеснат патот до деликвентни појави, да ги охрабрат пријателите да се приклучат во нивните планови, како и да обезбедат услови за консумирање кога се работи за некакви супстанции (Гласер, Ши, Итон и Бри, 2010). Социјалната теорија на учење сугерира дека за адолесцентот не е потребно да набљудува одредено однесување за да го интернализира, туку доволно е да перципира дека групата врсници прифаќа одредени постапки (Петритис, Флеј и Милер, 1995). Според тоа може да се увиди колку е големо значењето на врсниците во периодот на адолесценција.

Вклученоста на средношколците во навивачка група исто така е значајно поврзано со вербалното, материјалното и физички полесното насилство. Навивачките групи често имаат своја идеологија и секој што не се вклопува во неа е тој што е мета на непријателство, а често и жртва на насилство (Брувер, 1999). Кај политичките групи, иако во ова истражување не резултираа како важен фактор, сомнежот сепак треба да остане поради тоа што и тие имаат можеби и поцврста идеологија од навивачките групи. Со оглед на тоа дека истражувањето е правено на средношколци, многу мал дел од нив се вклучени во политички активности до својата 18-та година.

Иако семејните фактори како контролата и добрите релации помеѓу членовите во литературата се сметаат како силно поврзани и како значаен фактор за ризично однесување (Сен, 2010; Хубнер и Ховел, 2003; Тоблер и Комро, 2010; Ли, Стантон и Фигелман, 2000), во ова истражување не е пронајдена слична поврзаност. Се претпоставува дека овој резултат е добиен поради малиот број испитаници вклучени во истражувањето, како и недоволно специфицираните прашања со кои се дознава состојбата во семејството. Имено, препорака за понатамошните истражувања е да се користи некоја проверена скала или пак да се создаде прашалник со поконкретни ситуации на кои испитаниците би одговарале од секојдневното искуство во семејството.

Економската моќ на семејството е поврзана со социјалното и физички полесното насилство. Ова е во согласност со истражувањето на Мурџ (1987) каде што е согледано дека децата кои потекнуваат од социо-економски послаби семејства почесто се изложени на насилство. Социо-економскиот статус е поврзан со социјалните вештини и општото чувство на задоволство од животот кои се негативно поврзани со насилното однесување кај адолесцентите (Трембли, 1999).

Што се однесува до играњето видеоигри со насилна содржина, резултатите споредени со некои претходни истражувања се поклопуваат (Фројд, 1950; Спаркс и Спарк, 2002; Грин и Кванти, 1977; Манинг и Тејлор, 1975), но со некои се сосема спротивни (Рамирес и сор, 2005; Бушман, 2002; Андерсон и Дил, 2000). Истото објаснување може да се направи и за гледањето филмови со насилна содржина (акција и хорор). Истражувањата кои одат во прилог на овие резултати се објаснети преку теоријата на катарза. Според оваа теорија, гледањето филмови и играњето игри со насилна содржина ги ослободува лицата од емоциите како агресивност, бес, лутина. Со други зборови, доколку лицето еднаш се соочи со агресивни ситуации и го ослободи бесот, во овој случај гледајќи филмови и играјќи игри со насилна содржина, потоа во следните активности помалку ќе се вклучува во насилни ситуации (Фројд, 1950). Истото го наведуваат и Спаркс и Спар (2002) кои истакнуваат дека на децата или адолесцентите играњето видеоигри им дава можност да се ослободат од агесијата која нема да се одрази во реалниот живот. Од друга страна, пак, Рамирес и сор. (2005) сугерираат дека ослободувањето на агесијата преку играње видеоигри и гледање филмови со насилна содржина може да биде краткотрајно, а дека гледано долгорочно може да ја зголеми навиката на агресивно реагирање.

Во прилог на резултатите добиени во ова истражување оди и објаснувањето дека децата коишто играат видеоигри и гледаат филмови подолг временски период во текот на денот, помалку излегуваат и затоа имаат помалку можност да бидат вклучени во насилни ситуации.

6.0.

Ограничувања на истражувањето

Како најголемо ограничување на ова истражување е начинот на прибирање податоци кое се одвиваше по електронски пат. Електронското прибирање на податоците дава можност истражувањето да стигне до голем број испитаници, но нема можност да се направи увид во тоа кој ги одговара прашањата и дали една личност потполнува повеќепати.

Исто така, податоците не може да се генерализираат на сите средношколци во Македонија бидејќи примерокот не е репрезентативен и доволно голем.

Друго ограничување произлегува од инструментите кои беа искористени во ова истражување, односно користењето на нестандардизирани инструменти за македонската популација.

7.0

Препораки

Образовните институции:

- Да обезбедат препознавање на булингот и вербалното насилство како форми на насилство помеѓу средношколците, како и превенирање и намалување на овие форми на насилство..
- Да обезбедат формирање на средношколците за видовите на насилство и начините на пријавување низ соодветни предавања, активности и игри.
- Да се креира интегриран систем во кој ќе се пријавуваат и обработуваат податоците за насилство од страна на училиштата и сите други засегнати страни, со цел да се обезбеди единствена архива и систем за следење на појавите на насилство во училиштата.
- Од страна на Психолошко-педагошките служби да обезбедат советување за жртвите на насилство и насилниците во училиштата за подобро запознавање со причините и последиците од насилството.
- Да се обезбеди континуирано надградување и обучување на вработените во психолошко-педагошките служби за работа со жртвите на насилство и насилниците.
- Наставниот кадар да се обучи за новите форми на насилство кои се јавуваат во средните училишта, и начините за соодветно реагирање и спречување на истото низ современи методи кои вклучуваат создавање на средина на доверба и меѓусебно почитување.
- Средношколските заедници активно да учествуваат во борбата против насилството во училиштата, заради полесниот пристап до нивните врсници како и потенцијалното повисоко ниво на доверба меѓу самите ученици.
- Да обезбедат содржини во редовниот курикулум во средното образование, кои покриваат свест за насилството и начините на справување и надминување на насилството.

- Институциите да соработуваат со граѓанскиот сектор преку обезбедување на неформално образование вклучувајќи и врсничка едукација за надминување на конфликт и насилство. (нако медијација, дебата, и други алатки)
- Да обезбедат создавање и промоција на прирачници кои содржат практични примери за работа со средношколци во поглед на насилството во училиштата.
- Државните институции и централната власт да обезбедат координиран пристап на надлежните институции (Министерство за образование и наука, Министерство за труд и социјална политика, Министерство за внатрешни работи и други надлежни институции) со цел превенција од насилство во рамките на училиштата.
- Да гарантираат соработка и комуникација помеѓу државните институции, училиштата и граѓанските организации кои работат во областа на насилство кај средношколци за ефективно справување со состојбата на насилство кај средношколците. Да креираат научни, системски, редовни и периодични истражувања за испитување на причините, развојот и превенцијата од насилство помеѓу средношколци.
- Да креираат истражувања за мониторинг на ефективноста на постоечките санкции за манифестирано насилство.
- Да создадат нова „Стратегија за намалување на насилство во училиштата“ , преку демократски процес со вклучување на сите засегнати страни (државните органи, училиштата, родителите граѓанскиот сектор)
- Да организираат процес на мониторинг и евалуација на „Стратегијата за намалување на насилство во училиштата 2012-2015“ и да се достави до сите засегнати страни

Граѓанскиот сектор

- Да учествува активно во процесите на спречување и справување со насилство, преку понуда на неформално образование, експертиза, истражувања и мониторинг.
- Да изгради соработка со институциите и да обезбеди критичен осврт со цел подобрување на состојбата поврзана со насилство кај средношколците.

8.0.

Сугестии за идни истражувања

Идните истражувања на оваа тема би можеле да го опфатат поконкретно делот со пријателите, односно да биде поблизок и подетално обработен, со повеќе прашања од различни аспекти поврзани со пријателите. Оваа препорака е дадена поради еден од главните наоди од ова истражување, односно дека вклученоста на пријателите во насилни ситуации е многу блиску поврзана и со повеќето типови насилство.

Користена литература

- Adachi, P. J., Willoughby, T. (2011). The effect of video game competition and violence on aggressive behavior: Which characteristic has the greatest influence? *Psychology of Violence*, 1(4), 259-274
- Anderson, C. A., Shibuya A., Ihori, N., Swing, E. L., Bushman, B. J., Sakamoto, A., Rothstein H., R., Saleem, M. (2010) Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in eastern and western countries: a meta-analytic review, *Psychological Bulletin*
- Anderson, C. A., Gentile, D. A., Buckley, K. E. (2007). *Violent video game effects on children adolescent*, *Theory, Research and Public Policy*, New York: Oxford University Press
- Anderson, C. A., Dill, K. E. (2000). Video games and aggressive thoughts, feelings, and behavior in the laboratory and in life, *Journal of personality and Social Psychology*, 75(4), 772-790
- Andrew, C., Shaw, M. (2005). Engendering crime prevention: International developments and th Canadian experience, *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 47(2), 393-316
- Baldry, A. C. (2003). Animal abuse and exposure to interparental violence in Italy: Assesing the cycle of violence in youngsters, *Journal of Interpersonal Violence*, 18, 258-281
- Baumeister, R. F., Heatherton, T. F., & Tice, D. M. (1994). *Losing control: How and why people fail at self-regulation*. San Diego, CA: Academic Press
- Beran, T.N., Lupart, J. (2009). A model of achievement and bullying: Analyses of the Canadian National Longitudinal Survey of Children and Youth data. *Educational Research*, 30(1), 25-39
- Божиновска, М. (2014). „Насилно однесување, Младинските перспективи низ процесот на истражување“. Фондација „Фридрих Еберт“, Канцеларија во Македонија. достапно на: <<http://www.fes.org.mk/pdf/Akademija%20na%20mladi%20istrayuvaci%20WEB.pdf>>. (стр. 7-22)
- Божиновска, М (2014). „Насилство кај средношколците“. Здружение на граѓани „Младински образовен форум“, Скопје.
- Boulton, M. J., Trueman, M., Murray, L. (2008). Associations between peer victimization, fear of future victimization and disrupted concentration on class work among junior school pupils. *British Journal of Educational Psychology*, 78, 473-489

- Brewer MB. 1999. The psychology of prejudice: ingroup love or outgroup hate? *Soc. Issues* 55, 429–44
- Burgess, R. L., Akers, R. L. (1966). A differential association-reinforcement theory of criminal behavior, *Social Problems*, 14, 128-147
- Bushman, B. J. (2002). Does venting anger feed or extinguish the flame? Catharsis, rumination, distraction, anger and aggressive responding, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 724-731
- Cohen, P., Brook, J. S., Velez, C. N., Garcia, M. (1990). Common and uncommon pathways to adolescent psychopathology and problem behavior.
- Coloroso, B. (2004). *Nasilnik, zrtva I posmatrac*. Zagreb: Bios
- Dahlberg, L. L. (1998). Youth violence in the United States: Major trends, risk factors and prevention approaches, *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 259-272
- Dauvergne, M., Johnson, H. (2001). Children witnessing family violence, *Statistics Canada*, 21, 6
- Demaray, M. K., Malecki, C.K. (2003). Perceptions of the frequency and importance of social support by students classified as victims, bullies, and bully/victims in an urban middle school, *School Psychology review*, 32, 471-489
- Elliott, D. S., Menard, S. (1996). Delinquent friends and delinquent behavior: Temporal and developmental patterns, *Delinquency and Crime: Current Theories*, 28-67
- Elliot, D. S., Huizinga, D., Ageton, S. S. (1985). *Explaining delinquency and drug use*. Beverly Hills: Sage Publications
- Ewans, B. (2010). *Foucault's legacy: Security, war and violence in the 21st Century* (*Security dialogue*, 41(4), 413-433
- Fluck, J. (2015). Why do students bully? An analysis of motives behind violence in schools, *Youth and Society*, 1-21
- Forero, R., McLellan, L., Rissel, C., Bauman, A. (1999). *Bullying behavior and psychosocial health among school students in New South Wales, Australia: cross sectional survey*. *BMJ*, 319, 344-348
- Freud, S. (1950). *The interpretation of dreams*. (A. A. Brill, Trans.). New York : Modern Library
- Gentile, D. A., Lynch, P. J., Linder, J. R., & Walsh, D. A. (2004). The effects of violent video game habits on adolescent aggressive attitudes and behaviors. *Journal of Adolescence*, 27, 5-22

- Glaser, B., Shelton, H. K., & Bree, M. (2010). The moderating role of close friends in the relationship between conduct problems and adolescent substance use. *Journal of Adolescent Health*, 47, 35-42
- Glueck, S., Glueck, E. (1955). *Unraveling juvenile delinquency*. New York: Commonwealth Fund
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency* (Transaction Publishers 2002 edition) Berkeley: University of California press
- Huebner, A. J., & Howell, L. W. (2003). Examining the relationship between adolescent sexual risk-taking and perceptions of monitoring, communication, and parenting styles. *Journal of Adolescent Health*, 33, 71–78
- Lien, L., Green, K., Welander-Vatn, A., Bjertness, E. (2009). Mental and somatic health complaints associated with school bullying between 10th and 12th grade students; results from cross sectional studies in Oslo, Norway. *Clin Pract Epidemiol Ment Health*, 23, 5-6
- Little, T. D., Henrich, C. C., Jones, S. M., Hawley, P. H. (2003). Three views of the agentic self: A developmental synthesis. In R. M. Ryan and E. L. Deci (Eds) *Handbook of self determination research*, Rochester, N.Y.: Rochester University Press
- Kumpulainen, K., Rasanen, E., Raaska, H., Somppi, V., (1998). Selective mutism among second-graders in elementary school. *Child Adolescent Psychiatry*. 7(1): 24-9
- Manning, S. A., Taylor, D. A. (1975). Effects of viewed violence and aggression: Stimulation and catharsis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31(1), 180-188
- Murray S. A. and Richard J. Gelles. 1987. The Costs of Family Violence. Public Health Reports, Preliminary Results From a National Survey. Also in Physical Violence in American Families (1990) 102: 638-641
- Nagin, D., & Tremblay, R. E. (1999). Trajectories of boys' physical aggression, opposition, and hyperactivity on the path to physically violent and non violent juvenile delinquency. *Child Development*, 70(5), 1181–1196
- Nansel, T. Overpeck, M., Pilla, R.S., Ruan, W.J., Simmons-Morton, B. Schmidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth. *Journal of American Medical Association*, 285, 2094-2100
- Olweus, D. (1991). Some key results from The New Bergen Project against Bullying and Antisocial Behaviour, *Manuskript, HEMILsenteret, Universitet I Bergen*
- Olweus, D. (1993). *Bulling in school: What we know and what we can do*. Oxford, UK: Blackwell Publishers

- Olweus, D. (1998). *Nasilje medu djecom u skoli*. Zagreb: Skolska knjiga
- Owens, L., Shute, R., Slee, P. (2000a). Guess what I just heard! Indirect aggression among teenage girls in Australia, *Aggressive Behavior*, 26, 67-83
- Petraitis, J., Flay, B. R., Miller, T.Q. (1995). Reviewing theories of adolescent substance use: Organizing pieces in the puzzle. *Psychological Bulletin*, 117(1),67
- Pinker, S. (2011). *The better angels of our nature*, New York: Viking
- Puhovski, S., Karlovic, A., Buljan Flander, G. (2004). Validacija upitnika o emocionalnom zlostavljanju, *Drustvena Istrazivanja*, 71(3), 555-578
- Ramirez, J. M., Bonniot-Cabanac, M.C, Cabanac, M. (2005). Can aggression provide pleasure? *European Psychologist*, 10, 136-145
- Rigby, K. and Slee, P.T. (1991). Bullying among Australian school children: reported behaviour and attitudes to victims. *Journal of Social Psychology*, 131, pp 615-622
- Rigby, K. (1997). What children tell us about bullying in schools. *Children Australia*, 22 (2), 28-34
- Ronald, E., Idse, T., (2001). Aggression and bullying, *Aggressive Behavior*, 5 (27), 446-462
- Roberts, W. B., Jr., Morotti, A. A. (2000). The bully as victims: Understanding bully behaviors to increase the effectiveness of interventions in the bully-victims dyad. *Professional School Counseling*, 4(2), 148-155
- Slee, P.T. (1994). Bullying: It's hard not to feel helpless. *Children Australia*, 18, 14-16
- Sparks, G.G., Sparks, C. W. (2002). Affects of media violence. In J. Bryant and D. Zillmann (Eds.) *Media affectes: Advances in theory and research*, 269-285
- Steinberg, L. (2000). Youth violence: Do parents and families make a difference? *National Institute of Justice Journal*, 30-38
- Sutherland, E. H. (1936). *Principles of criminology*, 3rd ed. Philadelphia: Lippincott
- Tobler, A. L., Komro, A.L., Wagenaar, A. C. (2010). Effects of alcohol tax and price policies on morbidity and mortality: a systematic review, *American Journal of Public Health*, 2270-8
- Van der Wal, M. F., de Wit, C. A., Hirasings, R. A. (2003). Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics*, 111, 1312-1317

Прилог 1:

Прашалник за мотиви за насилство

Почитувани,

Младинскиот образовен форум спроведува истражување кое има за цел да ги испита мотивите за манифестирање на насилно однесување кај средношколците во Македонија. Вашиот придонес е од особена важност за истражувањето, и затоа би ве замолиле да го пополните овој инструмент. Вашето учество е анонимно, а пополнувањето ќе ви одземе 10 минути. Наодите од истражувањето ќе се користат исклучиво во истражувачки цели. Доколку имате било какво прашање обратете се кај анкетарот.

Однапред Ви благодариме на соработката

1. Колку години имаш _____

2. Кој е твојот пол

- а) Машки
- б) Женски

3. Живеам во :

- а) Град
- б) Село

4. Во која општина живееш _____

5. Која е твојата етничка припадност

- а) македонска
- б) албанска
- в) ромска
- г) србска
- д) турска
- ѓ) друга _____

Ова прашање се однесува на тоа колку често си се чувствувал/а или доживеал/а одредени работи во последните четири недели.

	Никогаш	Понекогаш	Делумно често	Многу често	Секогаш
Колку често имаш негативни чувства како, тажно расположение, очај, анксиозност, депресивност?	1	2	3	4	5

Прашањата кои следат подлү ќе се однесуваат на твоето семејство

6. Како би ја оценил/а економската моќ на твоето семејство?

- а) Моето семејство е финансиски подобро ситуирано од повеќето семејства што ги познавам
- б) Моето семејство е речиси еднакво финансиски ситуирано како и повеќето семејства што ги познавам
- в) Моето семејство е полошо финансиски ситуирано од повеќето семејства што ги познавам

Означи го највисокиот степен на образование на твоите родители :			
Мајка		Татко	
Основно образование		Основно образование	

Средно образование		Средно образование	
Виша школа		Виша школа	
Високо образование		Високо образование	
Магистерски студии		Магистерски студии	
Докторски студии		Докторски студии	

7. Кое од следниве тврдења е најблиску до твоето искуство

- а) Моите родители **многу** ме контролираат што правам
- б) Моите родители **делумно** ме контролираат што правам
- в) Моите родители **малку** ме контролираат што правам

8. Што би рекле за себе

- а) од работите што сакам да ги правам моите родители:
- б) речиси ништо не ми дозволуваат,
- в) поголемиот дел не ми ги дозволуваат,
- г) поголемиот дел ми ги дозволуваат
- д) речиси се ми дозволуваат

Кое од следниве однесувања најчесто го применуваат твоите родители:

9. Добивам казна кога правам работи кои не смеам да ги правам

а) Да

б) Не

10. Добивам награда кога ги завршувам работите кои се очекуваат од мене

а) Да

б) Не

11. Со родителите заедно се договараме кои ќе бидат правилата по кои треба да се однесувам

а) Да

б) Не

12. Како би го оценил односот на членовите во твоето семејство

Најчесто се сложуваат	Понекогаш се сложуваат	понекогаш не се сложуваат	Најчесто не се сложуваат	често се расправаат	Понекогаш се расправаат	Ретко се расправаат

13. Дали некогаш сте биле директен сведок или сте слушнале за физичко насилство во твојот дом?

а) Да, сум бил жртва во мојот дом

б) Да сум вршел насилство во мојот дом

в) Да сум гледал насилство во мојот дом

г) Не

д) Не сум бил директен сведок, но ми кажале дека има(ло) насилство во мојот дом

Прашањата кои следуваат се однесуваат на твоите пријатели и твоето опкружување

14. Повеќето од моите пријатели:

- а) Никогаш не биле вклучени во тепачка и други слични конфликти во кои се употребува физичка сила
- б) Често се дел од тепачки или други слични конфликти во кои се употребува физичка сила
- в) Не биле вклучени повеќе од два пати во тепачка и други слични конфликти во кои се употребува физичка сила

Означи го тврдењето кое се однесува на тебе

15. Член сум на навивачка група

- а) Да
- б) Не

16. Член сум на политички подмладок

- а) Да
- б) Не

Означи го тврдењето кое најмногу се совпаѓа со твоето искуство

17. Си видел/а или си бил/а во контакт со оружје (пиштол, палка, боксирач, итн)

во твојот дом	во твоето друштво	во училиште	во твојата населба	не сум видел/а оружје или си бил/а во контакт со оружје

18. Според тебе, колку е тешко да се набави оружје:

- а) Многу лесно
- б) Лесно
- в) Тешко
- г) Многу тешко
- д) Не сум запознаен/а, Не знам

19. Колку често играш компјутерски игри и кои:

жанр	никогаш	1-2 месечно	1-2 неделно	3-5 пати неделно	Речиси секој ден
ARCADE					
PUZZLE					
AWARDS					
RACING					
ACTION					
SPORTS					
SKILL					
BOARD & CARD					
ADVENTURE					
MULTIPLAYER					

20. Какви филмови гледаш и колку често:

Жанр	никогаш	1-2 месечно	1-2 неделно	3-5 пати неделно	Речиси секој ден
Хорор					
Комедија					
Акција					
Научна фантастика					
Драми					
Анимирани					

21. Означи колку често си го извршувал секое од наведените дејства во твојот живот.

	Никогаш	Ретко	Често	Многу често
Нарекуваш некого со погрдни имиња				
Намерно задеваш некого				
Зборуваш многу гласно за некого				
Намерно правиш голема галама				
Гребеш или уништуваш предмети или објекти				
Прскаш со спреј или валкаш предмети или објекти				
Криеш или лажеш нешто				
Уништуваш предмети или објекти				
Крадеш				
Закануваш				
Заплашуваш				
Уценуваш				
Шириш невестини за некого				
Да повредиш некого намерно				
Турнеш или клоцаш некого намерно				
Сопнеш некого намерно				
Удриш некого намерно				
Претепаш некого				
Заканиш со оружје				
Употребиш оружје				
Даваш коментари во сексуална конотација				
Правиш сексуални гестови				
Имаш директни сексуални контакти				
Сексуално малтретираш некого				
Силуваш				

22. Доколку си учествувал во физичко насилство, која од изјавите се поклопуваат со твоето лично мислење:

- а) Ми беше забавно да ја видам реакцијата на жртвата
- б) Ми беше забавно да малтретирам/задевам некого
- в) Ми беше здодевно/досадно
- г) Сакав да покажам мој/сила
- д) Жртвата стоеше помеѓу мене и моите другари
- ѓ) Сакав да покажам кој е појак
- е) И се одмаздував на жртвата за нешто што ми го направила
- ж) Жртвата ме разлути мене/ моите другари
- з) Жртвата заслужи малтретирање поради/заради своето однесување
- с) Жртвата припаѓаше на непопуларно друштво
- и) Жртвата беше обожавател/ка на непопуларна група
- ј) Жртвата припаѓаше на малцинство
- к) Сакав да ја натерам/присилам жртвата да направи нешто
- л) Сакав да и/му земам пари или вредни предмети
- љ) Можам да постигнам нешто само преку насилство

23. Доколку си бил жртва, на физичко насилство која од изјавите се поклопуваат со твоето лично мислење:

- а) На насилникот му беше забавно да ја види мојата реакција
- б) На насилникот му беше забавно да ме малтретира/задева
- в) На насилникот му беше здодевно/досадно (затоа ме малтретираше)
- г) Насилникот сакаше да ми покаже мој/сила
- д) Стоев помеѓу насилникот и неговите другари
- ѓ) Насилникот сакаше да ми покаже кој е појак

- е) Насилникот ми се одмаздуваше за нешто што му имав направено
- ж) Го разлутив насилникот и/или неговите другари
- з) Го заслужив малтретирање поради/заради своето однесување
- с) Припаѓам на непопуларно друштво
- и) Бев обожавател/ка на непопуларна група
- ј) Припаѓам на малцинство
- к) Насилникот сакаше да ме натера/присили да направам нешто
- л) Насилникот сакаше да ми земе пари или вредни предмети
- љ) Насилникот би можел да постигне нешто само преку насилство

24. Доколку си бил сведок на физичко насилство (си гледал, си слушал) која од изјавите се поклопуваат со твоето лично мислење:

- а) На насилникот му беше забавно да ја види реакцијата на жртвата
- б) На насилникот му беше забавно да малтретира/задева некого
- в) На насилникот му беше здодевно/досадно
- г) Насилникот сакаше да покаже моќ/сила
- д) Жртвата стоеше помеѓу насилникот и неговите другари
- ѓ) Насилникот сакаше да покаже кој е појак
- е) Насилникот се одмаздуваше на жртвата за нешто што му го направила
- ж) Жртвата го разлутила насилникот или неговите другари
- з) Жртвата заслужи малтретирање поради/заради своето однесување
- с) Жртвата припаѓаше на непопуларно друштво
- и) Жртвата беше обожавател/ка на непопуларна група
- ј) Жртвата припаѓаше на малцинство
- к) Насилникот сакаше да ја натера/присили жртвата да направи нешто

л) Насилникот сакаше да земе пари или вредни предмети

љ) Насилникот би можел да постигне нешто само преку насилство

